

Portret Augusta III – Luis de Silvestre, 1737.
Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie
Portrait of the King August III – Luis de Silvestre, 1737.
Museum of the King Jan III in Wilanów, *fat./photo: Zbigniew Reszke*

The Polish national attire
TRADITION AND HISTORIC IDENTITY IN PRACTICE ■ Part II

POLSKI *strój narodowy*

TRADYCJA I TOŻSAMOŚĆ HISTORYCZNA W PRAKTYCE ■ Część II

Autor: Hanna Szuka
Hum./Transl.: Joanna Krawczyk

*Amarantową włożyłem na głowę
Konfederatkę*

*Bo to jest czapka, którą Piast w koronie
Miał za podkładkę*

Taką niezwykle lapidarną syntezę polskiego ubioru narodowego daje nam poeta Cyprian Kamil Norwid. Mimo, że wiersz jest poetycką metaforą i mija się z realiami historycznymi, świetnie oddaje atmosferę czasów kiedy w ubiorze szukano powiązań z tradycją narodową, akcentując w ten sposób patriotyzm społeczeństwa. Wiek XVIII nie kończy historii polskiego stroju narodowego. W nadchodzących czasach społeczeństwo będzie się zmieniało nieustannie dążąc do nowoczesności. Lata walki o niepodległość zmieniały strukturę polskiego społeczeństwa, które z ustroju stanowego i wielokulturowego stanie się współczesnym narodem polskim. W tym procesie polski strój narodowy stanie się ważnym punktem odniesienia do narodowej tradycji. Inaczej jest z ubiorem wojskowym. Jego powiązania z tradycją polską są ogromne. Występuje tu zjawisko niezwykle kształtujące się pod wpływem stroju narodowego, równocześnie na niego oddziaływał.

*Od króla Sasa... do Pana Tadeusza
- przełom XVIII i XIX wieku*

W drugiej połowie XVIII wieku ubiór polski w dalszym ciągu uchodził za najbardziej reprezentacyjny i elegancki a sięganie po niego było uwarunkowane nie tylko tradycją, ale też w wielu przypadkach patriotyzmem. Wymownym przykładem było tu postępowe Stronnictwo Czartoryskich, które z jednej strony ostro rozprawiło się z ideologią sarmacką, upatrując w niej przyczynę upadku Rzeczypospolitej i domagając się reform, z drugiej aprobowało polski ubiór narodowy lansowany przez sarmacką szlachtę. Król August III Sas ubierał się niekiedy w staropolski kontusz i żupan, składając w ten sposób hołd szlacheckiemu sarmatyzmowi. Pod wpływem zamożnych i wpływowych dam pojawiła się silna tendencja do noszenia stroju polskiego. Szczególnie ożywioną działalność w tej kwestii prowadziła księżna

Izabella Czartoryska w okresie Sejmu Czteroletniego. Dzięki jej staraniom w 1788 roku sejm uchwalił przebranie całej armii w narodowy ubiór polski, co wywołało jednak falę krytyki i niezadowolenia.

Pełne wyobrażenia o noszonym w końcu XVIII wieku ubiorze polskim dają liczne zachowane portrety oraz oryginalne ubiory wraz z wieloma akcesoriami takimi jak pasy, guzy, broń, rzędy. Jędrzej Kitowicz zwraca uwagę, że w czasie rządów Augusta II i na początku panowania Augusta III strój polski dominował do tego stopnia, że... "podczas koronacji Augusta III (ubranego w strój narodowy) wszyscy panowie polscy żadnego nie wyłączając, byli w polskiej sukni... Typowo polski strój koronacyjny strój króla składał się z długiego i rozszerzonego fałdami kontusza z niską listówką kołnierza i rozchyleniem w górnej części przodu, spod którego widać było żupan z niskim kołnierzem zapiętym na drobne guziki. Kontusz Augusta III przepasany był charakterystycznym dla stroju polskiego międko układającym się jedwabnym pasem, spod którego wyglądały rapcie z wiszącą karabelą. Dopelnieniem stroju była niebieska wstęga Orderu Orła Białego. August III miał nawet podgoloną polską fryzurę zamiast noszonej stałe peruki.

O ile portret koronacyjny Augusta III w polskim stroju narodowym jest dość szeroko znany to portret królowej Marii Józefy również autorstwa Louisa de Silverstre z roku 1737 w uroczystym stroju polskim jest czymś do tej pory niespotykanym. Portret znajdujący się w Muzeum w Wilanowie przedstawia małżonkę króla Augusta III w stroju, który można nazwać w dzisiejszym języku stylizacją stroju polskiego. Poiki już od XVI wieku sięgały po nowinki z zachodu i w przeciwieństwie do mężczyzn ubierały się według mody zachodniej. Rodzimy charakter stroju zachowały przede wszystkim ubiory wierzchnie i nakrycia głowy, głównie ze względu na surowy klimat. Ciepłe okrycia w stylu polskim zakładane były na suknie francuskie. Na wspomnianym portrecie Maria Józefa ubrana jest w takie właśnie okrycie, które tak opisuje Anna Staszewska... „Nie jest to jednak praktycznie zimowe okrycie, a raczej manteau sukni francuskiej „ucharakteryzowane” na ubiór polski,

*I placed on my head
An amaranthine Confederate hat
As legendary King Piast
Wore it under his crown*

This is a concise summary of the Polish national attire by poet Cyprian Kamil Norwid. Although the poem is a metaphor and doesn't directly reflect the historic reality, it shows that people wanted to find a connection between national tradition and their clothing, thus portraying their patriotism. The 18th century doesn't end the history of the Polish national attire. In the subsequent years society will constantly undergo change in pursuit of modernity. Years of fighting for independence will change the structure of the Polish society, which will transform from a state and multi-cultural system to a modern Polish nation. In this process the Polish national attire will become an important point of reference for national tradition. It is different with military attire. Here its connections with Polish tradition are enormous. Interestingly, military attire was influenced by the national attire, but at the same time it itself had a strong impact on it.

*From King Augustus III to...
'Sir Thaddeus' - at the turn
of the 18th and 19th centuries*

In the second half of the 18th century the Polish attire was still considered the most representative and elegant. Putting it on was not only a sign of tradition, but also in many cases of patriotism. A very meaningful example was set by the progressive Czartoryski Party, which on one hand was against Sarmatism ideology, blaming it for the downfall of the Polish Commonwealth and demanding reforms, on the other it approved of the Polish national attire

promoted by Sarmatian noblemen. King Augustus III sometimes wore an old-Polish *kontusz* and *zupan*, paying homage to the noblemen's Sarmatism. Under the influence of wealthy and influential ladies there appeared a strong trend of wearing Polish attire. Especially active in the promotion of this activity was Duchess Izabella Czarloryska during the Four-Year Sejm. Thanks to her efforts in 1788 the Sejm (Polish Parliament) passed a bill on dressing the entire army in Polish National attire, which caused criticism and discontent.

A full idea about the Polish attire worn by the end of the 18th century can be found in numerous preserved portraits and through original attires together with many accessories such as sashes, buttons, weapons, tack. Jędrzej Kitowicz points out that during the reign of Augustus II and at the beginning of Augustus III the Polish attire prevailed to such an extent that " (...) during the coronation of Augustus III (dressed in national attire) all the Polish noblemen, with no exceptions, wore Polish gowns." A typical Polish coronation attire of the consisted of a long and widening by means of pleats *kontusz* with a low collar, parted in the upper part of the front, through which one could see a *zupan* with a low collar fastened with tiny buttons. The *kontusz* of Augustus III had a typical silk sash, with a sword belt and sabre underneath. The attire was completed with a blue ribbon of the Order of the White Eagle. Augustus III even had his head shaved like Polish nobility instead of a wig.

As far as the coronation portrait of Augustus III in Polish national attire is well-known, the portrait of Queen Maria Josepha, also by Louis de Silverstre from 1737 in a ceremonial Polish attire is something completely rare. The portrait, located in the Wilanów Museum depicts the wife of King Augustus III in an attire which is more of a costume dress-up than the real thing. Already

Portret Marii Józefy – Luis de Silvestre, po 1719

Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie – fot. /A/

Portrait of Maria Josefa – Luis de Silvestre, after 1719

Museum of the King Jan III in Wilanów, fot./photo: Zbigniew Reszki

o czym świadczą futrzane podbicie, szmerowane złotym galonem na piersiach, a także dekoracyjnie zwisają na plecach. Na głowie królowa ma niewielki czerwony bramowany futrem kolpaczek zredukowany do postaci stroika nie przyslanającego pudrowanej peruki".

Narodowy strój kobiecy, podobnie jak męski ukształtował się w XVI wieku pod wpływem mody wschodniej. Jednakże do XVIII wieku zachował podatność zarówno na wpływy przychodzące z zachodu jak i rodzime osobliwości. Dopiero w wieku XVIII pojawiła się moda na kontusiki dla kobiet, wzorowane na męskich. Niestety nie mamy zbyt wielu informacji o kontusikach damskich z tamtego okresu. Kontusik, był to wierzchni polski strój kobiecy, w kroju podobny do męskiego kontusza. Początkowo bardzo długi, sięgający niemal do kostek, z czasem coraz krótszy, wreszcie ledwo do kolan. Podbity futrem służył za okrycie zimowe (zamożniejsze kobiety miały sobole, kuny lub popielice, uboższe lisy lub wiewiórki). Do takich kontusików zakładały na głowę rogatywki z piórkami. XVIII-wieczny ubiór kobiecy dość dokładnie przedstawia Jędrzej Kitowicz w „Opisie obyczajów za panowania Augusta III”.....

Zimą na takie jupeczki (jupka-krótka kami zela odcinana w pasie zakładana na suknie- przyp.aul.) brały kontusiki futrem podszywane z długimi rękawami wiszącymi z wylotami szerokimi, do ręki wylchnienia sposobnymi, u ramion obszernie stałdowanymi, u pięści wąsko ścinanymi. Te kontusiki zdejmowały z siebie, przychodząc do ciepłej izby, którymi okrywali się zostawien za drzwiami lokaje, paziowie, węgryznowie i inni służebni, mianowicie na balach i redulach, na których całe noce w przysionkach zimnych pokutować musieli. Której nie stać było na kontusik obywała się jupeczką samą. Kontusik był długi do wpió udów, trwał długi czas w modzie choć nastaly inne futra „ Podobny opis damskiego kontusika zamieszcza Zygmunt Gloger w Encyklopedii Staropolskiej...” Zimą na jupkę brały kontusik podbity, z długimi wiszącymi rękawami i szerokimi wylotami, której nie stać było na kontusik, musiała obywać się samą jupeczką. Wiadomo zatem, że kontusik z wylotami był także strojem Polek”. Z zachowanych portretów widać, że kontusik królowej Marii Józefy nie był w tamtym czasie czymś wyjątkowym. Nosily go również córki królewskie i Konstancja z Czarloryskich Poniatowska

**Portret Róży Sobańskiej – Józef Simmler, ca 1868,
Muzeum Jana III w Wilanowie – fot. /2/**

Portrait of Róża Sobańska – Józef Simmler, ca 1868,
Museum of the King Jan III in Wilanów, fot./photo: Zbigniew Reszke

(małka króla Stanisława Augusta) oraz zapewne wiele innych polskich dam.

W okresie rozbiorowym strój narodowy urósł do symbolu patriotyzmu i wszelkich cnót obywatelskich. Nie było więc sprawą przypadku, że właśnie w XVIII wieku powstał polski strój orderowy. Kontusz nuszony przy Orderze Orła Białego, miał charakter wyjątkowo reprezentacyjny. Kontusz uszyty był z sukna z obszyciami ze złotolitej borsy z motywami kwiatowymi (wyrabiano je od lat 60-tych w Słucku), żupan zaś ze złotogłowiu, którym podszyte były również rękawy kontusza. Strój orderowy wyglądał rzeczywiście imponująco, tym bardziej że towarzyszyła mu przepasana przez piersi niebieska morowana wsłoga oraz lity pas słucki. Na portrecie pędzla Friedricha Antona Lehmannna z ok. 1785 roku widzimy wojewodę sieradzkiego Michała Walewskiego, pośła na Sejm Czteroletni i przyszłego targowicznina, w stroju kontuszowym z Orderem Orła Białego i Orderem Świętego Stanisława. Na tym reprezentacyjnym portrecie magnackim artysta wydobyl piękno ubioru narodowego o nasyconej kolorystyce – czerwonego kontusza, wzorzystego żupana w barwach brudnawo-czerwonych oraz podobnie barwnego pasa i kontrastowych złotych butów.

Uzupełnieniem stroju kontuszowego i wspomnianego orderowego były pasy, które w zależności od charakteru ubioru przybierały najrozmaitsze formy. Pasy lne i tanię jedwabno przeważnie w barwach malinowej i czarnej używane były do stroju codziennego. Zamożniejsi gustowali w litych, jedwabnych pasach perskich, stambulskich, a także wykonywanych w pensjarniach krajowych. Zdaniem Kitowicza pas przy stroju odświętnym powinien być jak najdłuższy i najszerszy. O tym ile umiejętności i precyzji wymagało zakładanie i zdejmowanie jedwabnych pasów może świadczyć opis dokonany przez Adama Mickiewicza w Panu Tadeuszu:

*...Woźny pas ma odwiązał,
pas słucki, pas lity,
Przy którym świeży
gęste kutasy jak kity,
Z jednej strony złotogłów
w purpurawce kwiaty,
Na wywrót jedwab czarny,
posrebrzany w kraty;
Pas tak można również kłaść
na stronę obie,
Złoty na dzień galowy, a czarny
w żalobie...*

since the 16th century Polish women reached for the latest trends from the West and contrary to the men dressed according to Western fashion. The national character of the attire remained in overcoats and hats, mainly due to the harsh climate. Warm coats in Polish style were put over French dresses. In the afore mentioned portrait Maria Josepha is dressed in such an overcoat, which Anna Staszewska describes as " (...) It is not a practical winter overcoat, more of a *manteau* of a French dress made to look like Polish attire, proof of which is a fur lining, gold ribbon in the front and long ribbon on the back. On her head the queen has a small red *kalpak*, reduced to an ornamental function, not covering the powdered wig."

The national female attire, similarly to the male's, was shaped in the 16th century and influenced by Eastern fashion. However up to the 18th century it remained open to both Western influences and domestic peculiarities. It was not until the 18th century that female kontuszes, patterned on male ones, appeared. Unfortunately we don't have many information about the female kontusik from that period. The kontusik was a Polish female overcoat, similar in design to the male kontusz. At first very long, reaching as far as the ankles, it became shorter with time, right up to the knee. With a fur lining it served as winter wear (wealthier women had sables, martens and edible dormice, poorer – foxes or squirrels). Such kontusiks were paired with a peaked hat (*rogatywka*) with feathers. The 18th century female attire was described in detail by Jędrzej Kitowicz in "Customs during the reign of Augustus III": (...) During winter women wore kontusiks over their *jupkas* (a short vest worn over a dress). These kontusiks had a fur lining, long hanging sleeves with wide slits, lots of pleats near the shoulders and tight near the wrist. They took off these kontusiks when entering a warm chamber. The serv-

ants, who remained outside during balls and had to sometimes spend long nights in cold vestibules, used these garments to keep warm. If a woman could not afford a *kontusik* she had to make do with a *jupka*. The *kontusik* reached the thighs in length and long remained in fashion despite the arrival of other furs." A similar description of the female *kontusik* can be found in the Old-Polish Encyclopedia by Zygmunt Gloger: "(...) In winter a *jupka* was covered with a lined *kontusik*, with long hanging sleeves and wide slits. Those who couldn't afford a *kontusik* had to make do with a *jupka*. Therefore it is known that a *kontusik* with slits on the sleeves was also an attire of Polish women." We can see on the preserved portraits that the *kontusik* of Queen Maria Josepha wasn't something extraordinary in those times. It was also worn by the king's daughters and Konstancja Poniatowska of the Czartoryski clan (mother of King Stanisław II August) and surely many other Polish ladies.

During the partitions period the national attire became a symbol of patriotism and citizen virtue. So it wasn't a coincidence that the Polish order attire was created in the 18th century. The *kontusz* worn with the Order of the White Eagle definitely had a representative nature. The *kontusz* was made of and lined with different gold fabrics and looked very impressive, especially since it included the blue ribbon of the order and Sluck sash. On the portrait of Friedrich Anton Lehmann from ca. 1785 we see Michał Walewski, a Sieradz governor, member of the Four Year Sejm and future supporter of the Targowica Confederation, in a *kontusz* with the Order of the White Eagle and Order of St. Stanisław. The painter showed the rich colours of the attire – a red *kontusz*, patterned *żupan*, colourful sash and yellow shoes.

The *kontusz* and order attire were made complete with sashes, which took on various forms depending on the nature of the attire. For everyday

Portret Michała Walewskiego – Friedrich Anton Lohrmann, po 1785

Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie – fot. /3/

Portrait of Michał Walewski – Friedrich Anton Lohrmann, after 1785.
Museum of the King Jan III in Wilanów, fot. /photo: Zbigniew Reszke

Zapotrzebowanie na pasy w miarę rozpowszechniania się mody kontuszowej doprowadziło do pomyślnego rozwoju manufaktur włókienniczych na terenie Polski. Bogactwo i oryginalność ich wyrobów wymaga osobnego omówienia.

Podsumowując należy podkreślić, że w XVIII wieku ubranie stało się nie tylko wyrazem mody, ale także manifestacją poglądów politycznych. I tak strój narodowy był lansowany przez patriotów, natomiast kosmopolitycznie nastawiona magnateria, która używała strojów obcych była mocno atakowana przez zwolenników naprawy państwa.

Ułani, ulani, malowane dzieci...

Od początku utraty niepodległości przez nasz kraj coraz silniej akcentowano odrębność polskiego ubioru narodowego i coraz częściej sięgano po ubiory mundurowe, które rozpowszechni-

ły się pod wpływem polskich ubiorów legionowych i ułańskich. Pozostałością po dawnym stroju mundurowym z 1780 roku były czamary o kroju mundurowym. Zapinano na szereg pasmanteryjnych pellic i podłużnych oplatanych jedwabiami guzików. W okresie powstania styczniowego czamara stała się najbardziej popularnym wśród Polaków mundurem powstańczym, a w okresie późniejszym była symbolem gotowości do walki o niepodległość noszonym przez najbardziej radykalnych patriotów. W czasie powstania styczniowego i po jego upadku ożywiło się zainteresowanie polską tradycją i polskim ubiorem, które przejawiało się w naśladowaniu dawnych wzorów guzów do kontuszy, karabeli czy też zabytkowych pasów używanych do czamary i kontuszy. Szczególnie odrodzenie stroju narodziłowego po powstaniu styczniowym miało miejsce na terenach Galicji. Krakowski strój ludowy stał się w owym czasie symbolem nie tylko stroju ludowego

Portret Marcina Stanisława Szymanowskiego – Jan Gładysz, ca 1821,

Muzeum Jana III w Wilanowie fot. /4/

Portrait of Marcin Stanisław Szymanowski – Jan Gładysz, ca 1821,
Museum of the King Jan III w Wilanowie, *phot./photo: Zbigniew Reszke*

ale również stroju narodowego. Również ubiór kobiecy w tym czasie zaczął nawiązywać do stroju narodowego. Pojawiły się wówczas przedłużone kamizelki, obszywane futrem nawiązujące do kroju kontusza tylko pozbawionego wylotów. Przeważały w pasie szarą naśladującą pas kontuszowy. Tradycje stroju narodowego podtrzymywali artyści. Doskonałym przykładem jest Jan Matejko, który zaprojektował swojej żonie strój ślubny w stylu narodowym. Portret Teodory z Giebułtowskich powstał dwukrotnie. Pierwszy obraz został zniszczony przez panią Matejkową w przypływie gniewu i zazdrości o siostrzenicę Stanisławę Serafińską pozującą Matejko do „kasztelanki”. Drugi zachowany pochodzi z roku 1879 i przedstawia Teodorę Matejkową w złotym kontusiku nałożonym na jasną suknię.

Pod koniec XIX wieku stało się modne uwiecznianie strojów balowych na pamiątkowych, pozowanych fotografiach. Tech-

nika fotografii wynaleziona w 1839 roku stała się z czasem powszechną metodą portretowania mimo, że początkowo była sztuką dość elitarną. Jednak już w latach 60-tych XIX wieku mamy do czynienia z dużą ilością zdjęć. W okresie zaborów bałe karnawałowe stanowiły doskonały pretekst do zademonstrowania postawy patriotycznej. Uczestnicy zabawy udawali się do zakładu fotograficznego, w celu uwiecznienia swojej podobizny w stroju balowym. Jednym z najciekawszych zachowanych zbiorów fotografii są pochodzące z atelier Wacława Rzewuskiego z Krakowa portrety znanych osobistości w strojach narodowych oraz cała seria zdjęć powstańców styczniowych w mundurach. Fotografie znanych osobistości często stanowiące pamiątkę z balu, pełniły istotną rolę w podtrzymywaniu w społeczeństwie polskim postaw patriotycznych.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości i w okresie 20-lecia międzywojen-

wear there were linen and cheap silk sashes in a raspberry or black colour. Wealthier men had silk sashes woven in the Middle East and sometimes in Poland itself. According to Kłowicz a ceremonial attire should have a long and wide sash. The silk sashes required plenty of precision in putting them on and taking them off as described by Adam Mickiewicz in 'Sir Thaddeus'

*At length he bade the Usher to help him retire;
Who his sash then unfastened,
Sluck sash, woven fine,
From which rich golden tassels abundantly shine,
With gold samite on one side with purple rosettes,
The reverse of black silk with rich silver-seam frets:
Such sash on either side can be used for adorning,
For a gala day gold, the black side to mark mourning.*

The kontusz was a big trend in fashion. As it spread, the need for sashes led to a development of textile manufactories in Poland. The richness and originality of their products requires a separate discussion.

Summing up it has to be said that in the 18th century clothes not only reflected fashion, but were a manifestation of political opinions. And so the national attire was promoted by patriots, whereas the cosmopolitan nobility, which wore foreign attires, were strongly attacked by the supporters of mending the country.

Military influences

From the beginning since losing our country's independence the autonomy of the Polish national attire was extremely emphasized. Also military attire was becoming more and more popular, influenced by Uhlan and legion units attires. A remnant of former uniforms from 1780 was a czamara bearing a military cut. It fastened with a row of

ornamental loops and long buttons wrapped in silk. During the January Uprising the *czamara* was the most popular insurgent uniform among Poles and later a symbol of readiness to fight for independence worn by the most radical patriots. During the January Uprising and after its downfall the interest in Polish tradition and Polish attire greatly grew. It was expressed in copying former designs of buttons, sabres or historic sashes used with *czamary* and *kontusz*es. The growing interest in the national attire was especially visible on the lands of Galicia. The Cracovian folk attire became in that time not only a symbol of folk attire, but also of national attire. Also female clothing started to refer to national attire. It included long vests trimmed with fur, mimicking the cut of the *kontusz*, but without the slits. They were tied with a sash resembling the ones of old. The traditions of the national attire were kept up by artists. A great example is Jan Matejko, who designed the wedding attire for his wife, Teodora of the Giebułtowski clan, in national style. Her portrait was done twice. The first was destroyed by Matejko's wife, jealous of niece Stanisława Serafińska who posed for the painting. The second dates back to 1879 and features Teodora in a gold *kontusik* over a light-colour dress.

By the end of the 19th century it became fashionable to immortalize ball attires on posed photographs. The photography technology invented in 1839 became a popular method of creating portraits, despite the fact that at first it was a form of art available only to the elite. However already in the 60s of the 19th century we come across many such sources. During the partition period balls were a great opportunity to demonstrate one's political stance, after which they took a commemorative photograph. One of the most interesting photograph collections are those made by Wacław Rzewuski from Cracow of well-known persons in national attires and a whole

series of photographs of January insurgents in uniforms. Photographs of known personas, often souvenirs from balls, served an important role in maintaining patriotism among the Polish people.

After Poland regained its independence and during the 20 year inter-war period the tradition of using the Polish national attire was cultivated among landed gentry, the marksmen's society and in applied art. The National Digital Archives has plenty of photographs from family, church or state ceremonies, where men are dressed in a full version of the Polish national attire: the *kontusz*, *żupan*, sash, sabre, kalpak, shoes.

Unfortunately World War II and later the People's Republic of Poland annihilated the 400 year old tradition which didn't seem to have a chance at rekindling. However in spite of political turmoil the tradition of the Polish national attire turned

nego tradycja używania polskiego stroju narodowego kultywowana była w kręgach ziemiańskich oraz stowarzyszeniach bractw kurkowych oraz w sztuce użytkowej. W zbiorach Narodowego Archiwum Cyfrowego jest wiele interesujących fotografii, pamiątek z uroczystości rodzinnych,

*Powstaniec styczniowy
w szamerowanym konusku
na koniu - fot. /5/*

the insurgent of January Uprising 1863
on the horseback

A. Dmochowski na klaczy *Zoubibi*
- Pokaz PTHKA, Warszawa
TW Służewiec, 1999 r. - fot. /6/

A. Dmochowski atop the mare *Zoubibi*
- PTHKA Show, Warsaw Racecourse,
1999 r. - fot./photo: I. Szuka

kościelnych czy państwowych, na których uwiecznieni są mężczyźni w polskim stroju narodowym w pełnej wersji; czyli *kontusz*, *żupan*, *pas*, *karabela*, *kolpak*, *buty*. Zarówno portrety dorosłych jak i dzieci pokazują jak bardzo ówczesne społeczeństwo czuło się związane z tradycją kulturową polskiego stroju narodowego.

Niestety lata II wojny światowej a następnie Polski ludowej unicestwiły świat 400-letniej tradycji, która zdawać by się mogło nie miała szans na odrodzenie. Jednak wbrew politycznym zawieruchom tradycja polskiego stroju narodowego okazała się silna i trwała a polski strój narodowy przetrwał trudne czasy aby ponownie się odrodzić w III Rzeczypospolitej. Paradoksalnie w trudnych latach realnego socjalizmu powstały ekranizacje dwóch części Trylogii czyli „Pan Wołodyjowski” i „Potop” H. Sienkiewicza a po 1989 roku „Ogniem i mieczem” czy „Pan Tadeusz” A. Mickiewicza a także seriale „Czarne chmury”, „Noce i dnie” M. Dąbrowskiej. Te ekranizacje, podobnie jak wiele innych historycznych obrazów filmowych z tamtych czasów są wyjątkowe z uwagi na staranność historyczną i wyjątkową dbałość o detale, obecnie są same w sobie wzorem i punktem odniesienia w dzisiejszych stylizacjach stroju narodowego.

*Wiek XXI
świadomość historyczna
w praktyce*

W czasach nam współczesnych, kiedy kolekcje mody zmieniają się co kilka miesięcy lub tygodni trudno jest zachować choćby drobne elementy narodowego stroju. Moda codzienna ma charakter globalny i dziś trudno odróżnić zwykłych ludzi tak aby po stroju rozpoznać ich narodowość; raczej wprawno oko stylisty rozpozna markę butów lub ubrania, można też określić w przybliżeniu wartość stroju ale nie tożsamość człowieka. Dlatego aby polski strój narodowy nie stał się wyłącznie eksponatem muzealnym szukamy sposobów na jego współczesne użytkowanie. Jako, że koń, a już koń arabski szczególnie jest związany z rycersko-sarmackim strojem polskiej szlachty, wielki miłośnik koni, zapalony jeździec, artysta malarz prof. Ludwik Maciąg zainicjował rozgrywanie konkursów w historycznych strojach polskich dla koni czystej krwi

*E. Wedel, pudełko na czekoladki
lata 30 te XX w. - fot. /7/
The chocolate box, years thirties
of XX century*

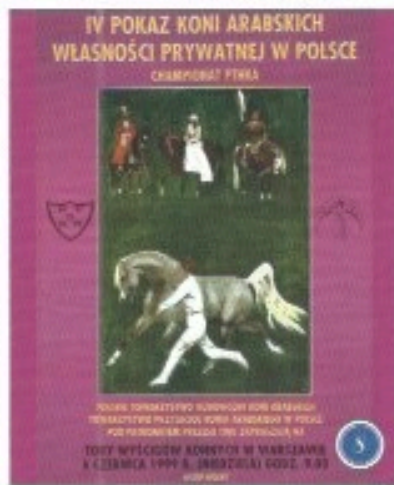
*Plakat Pokazu PTHKA autorstwa
Ludwika Maciąga - fot. /8/
Poster of PTHKA Show by Ludwik Maciąg*

6

7

8

arabskiej w ramach działalności Polskiego Towarzystwa Hodowców Koni Arabskich. Zaproponowana wówczas formuła obejmowała rozegranie podczas pokazu hodowlanego hodowców prywatnych klasy Liberty, polegającej na wykonaniu prostego programu dla jeźdźców w strojach

out to be strong and lasting. It survived the hard times and was reborn in the 3rd Republic of Poland. Paradoxically during the harsh times of socialism two feature films of Henryk Sienkiewicz's famous 'Trilogy' were made - 'Fire in the Steppe' (also known as 'Colonel Wołodyjowski'), 'The Deluge' and after 1989 the third, 'With Fire and Sword' and 'Sir Thaddeus' of Adam Mickiewicz, as well as the series 'Czarne chmury' and 'Nights and Days' of Maria Dąbrowska. These screen adaptations, similarly to many other historic films from those times, are unique due to the great attention to detail. Today they are a point of reference all in themselves regarding the Polish national attire.

The 21st century - historical awareness in practice

In modern times, when fashion changes every couple of months

or weeks it is hard to maintain even the smallest elements of national attire. Everyday fashion has a global nature and today it is hard to identify the nationality of different people just by looking at their clothes. A stylist will probably recognize the brand of shoes or clothes, perhaps their value, but not the wearer's identity. If we want the Polish national attire to be something more than just a museum exhibit, we have to find ways for its modern use. Since horses, especially Arabian horses, are associated with knights, Sarmatians and noblemen, Professor Ludwik Maciąg - a great horseman and artist - initiated competitions of Polish historic costumes for Arabian horses, as part of the activity of the Polish Arabian Horse Breeders Association. At the time the competition consisted of a Liberty class with a simple program for riders in historic costumes for which there was an extra award. The first competition was held in 1996 with 5 stallions and one mare (Professor Ludwik Maciąg was one of the contestants).

In the subsequent years (1997 and 1999) the Polish historic costume classes had more and more entries with carefully prepared attires. Unfortunately after 2001 due to organizational changes in the Association the shows and competition ceased to be organized. However the concept was reborn in 2006 in Janów Podlaski and since then costume classes are being held regularly thanks to the efforts of Janów Podlaski Stud and the Polish Arabian Horse Breeders Society (PAHBS). The PAHBS designed the rules for the Polish historic costume class for juniors and seniors, basing on ECAHO regulations with an additional point evaluation for the historic costume. The Polish historic costume classes are always numerously entered and are very spectacular to watch during sport competitions in Janów Podlaski. Besides being present at shows, the students from the local agricultural technical college have

for years been presenting Janów stallions at many domestic shows in a beautifully prepared quadrille, dressed in national attires.

The idea of Professor Ludwik Maciąg of combining the spectacular Polish attire with the promotion of using the Arabian as a saddle horse turned out to be a good one and right along the current trend of moong play with history, as seen in all kinds of history reconstruction teams. One of the most interesting activities of this sort is using Arabians in combination with archery, referring to the 17th tradition of Polish Tatars. The Polish Horseback Archery Association had three performances in 2014 at Biaska and Janów Podlaski, where they presented their incredible archery skills atop Arabian horses and in thoroughly researched attires of Polish Tatars from the turn of the 17th century.

Summing up I would like to return to the title, 'The Polish national attire – tradition and historic awareness in practice'. Many volumes can be written about history. Valuable souvenirs and works of art can be placed in modern museums, but if the historic awareness is not build in a natural way then it will be difficult to maintain it in practice. The Polish national attire is an extraordinary legacy of our ancestors. As their successors we are obligated to nurture this colourful and rich tradition of the Polish national attire. Its artistic and cultural value is unique and looking back how it shaped over the years allows to see the history of our country from a wider perspective, not free from being vain, but also creative, original and true to ourselves. I shall end with the world of the Polish poet Kazimierz Brodziński from his 'Poem for Poles', 1819:

*Wear kontuszcas, my brothers!
For if you want to be a good Pole,
It's not enough
to have a Polish soul,
You need to lose the tail-coats... ■*

były rozgrywane w coraz liczniejszej obsadzie i niezwykle starannie przygotowanych strojach. Niestety po roku 2001 na skutek zmian organizacyjnych w PTHKA pokazy i konkursy przestały być organizowane. Jednak idea zaszczerpiona przez pasjonatów z PTHKA z prof. L. Maciągiem na czele odrodziła się w roku 2008 w Janowie Podlaskim i od tamtej pory konkursy są rozgrywane regularnie, dzięki szczególnie staraniom Stadniny Koni Janów Podlaski i Polskiego Związku Hodowców Koni Arabskich. PZHKA opracował regulamin rozgrywania klasy w historycznym stroju polskim z podziałem na juniorów i seniorów rozgrywaną na bazie przepisów ECAHO z dodatkową oceną za wartość historyczną stroju. Konkursy w polskim stroju historycznym zawsze licznie obsadzone stanowią niezwykle widowiskową atrakcję zawodów sportowych dla koni arabskich w Janowie Podlaskim. Oprócz startów licznej ekipy zawodników janowskich w zawodach uczennice tutejszej szkoły rolniczej od lat prezentują janowskie ogiery na wielu imprezach krajowych w pięknie przygotowanym kadrylu w strojach narodowych. Idea prof. Maciąga połączenia niezwykle widowiskowego stroju polskiego z promocją użytkowania wierzchowego koni czystej krwi arabskiej okazała się jak najbar-

dziej trafiona wpisując się w coraz szerszą tendencję do zabawy z historią w postaci różnego rodzaju grup rekonstrukcyjnych i stowarzyszeń miłośników historii. Jednym z najciekawszych nowych elementów takich działań z wykorzystaniem koni czystej krwi arabskiej jest lucznicтво konne nawiązujące do XVII-wiecznej tradycji

*Łuczniczcy – fot. /11/
the Archers
Czanar & Anna Sokolska – fot. /12/*

polских Татаров. Польские Стowarzyszenie Łucznicztwa Konnego trzykrotnie w 2014 roku zaprezentowało w Białce i Janowie Podlaskim niezwykle pokaz techniki łuczniczej, na koniach czystej krwi arabskiej w starannie odtworzonych strojach i wyposażeniu polskich Tatarów z przełomu XVII wieku.

Podsumowując powrócę do tytułu „polski strój narodowy-tradycja i świadomość historyczna w praktyce”. Można opisywać historię w wielu opasłych tomach historycznych monografi. Można umieścić cenne pamiątki i dzieła sztuki w nowoczesnych muzeach, ale jeśli świadomość historyczna nie będzie budowana w sposób naturalny, w praktyce niełatwo przyjdzie ją zachować. Polski strój narodowy jest niezwykle spuścizną naszych przodków. Jako ich spadkobiercy, niezależnie od pochodzenia szlacheckiego, mieszczańskiego czy chłopskiego czujemy się zobowiązani do pielęgnowania barwnej i bogatej tradycji polskiego stroju narodowego. Jego wartość artystyczna i kulturowa jest niezwykła a śledzenie jego genezy i przemian pozwala spojrzeć na historię naszego kraju z nieco innej perspektywy, bardziej ludzkiej, nie wolnej od słabości i próżności, ale twórczej, niepowtarzalnej i głęboko zapadającej w polską duszę. Kończąc słowami poety Kazimierza Brodzińskiego z „Wiersza do Polaków” z 1819 roku:

*W kontuszu, bracia, w kontuszu!
Bo chcę być dobrym Polakiem,
Nie dość jest mieć polską duszę,
Potrzeba się rozstać z frakiem... ■*

GIDRAN

**SKLEP JEŹDZIECKI
GIDRAN**

Profesjonalne artykuły
do treningu
i pokazów koni arabskich

www.sklegidran.pl

tel. +48 606 452 456

sklegidran@gmail.com